

STANOVISKO

ve věci provádění pitev po nabytí účinnosti občanského zákoníku č. 89/2012 Sb.

Určeno pro: Fakultní nemocnice Ostrava

I. Úvod – nesprávný postup praxe

Dne 1. 1. 2014 nabyl účinnosti občanský zákoník č. 89/2012 Sb. – tzv. nový občanský zákoník. Ten obsahuje v rámci oddílu Osobnosti člověka a jeho pododdílu 6 s názvem Ochrana lidského těla po smrti člověka ustanovení § 113 odst. 2, které říká:

„Provést pitvu nebo použít lidské tělo po smrti člověka pro potřeby lékařské vědy, výzkumu nebo k výukovým účelům bez souhlasu zemřelého lze jen, pokud tak stanoví jiný zákon.“

Bohužel, uvedené ustanovení se stalo předmětem neblahého výkladu zdravotnické praxe, který ve svém souhrnu směřuje k reálné nemožnosti provádění pitev od 1. 1. 2014 bez souhlasu pacienta. Dokonce je u některých poskytovatelů zvažován postup, že by se do formulářů k informovanému souhlasu dával speciální souhlas s pitvou. Tento výklad považujeme za chybný a nešťastný.

II. Realita

I před účinností nového občanského zákoníku bylo možné zasahovat do těla člověka (pacienta) jen pokud k tomu dal souhlas (v některých případech jeho osoba blízká) nebo pokud tak stanovil zvlášť zákon (zejména zákon o zdravotních službách č. 371/2011 Sb.). Proto se i pitvy mohly realizovat jenom podle a v souladu se zákonem o zdravotních službách. Na tomto stavu se ani novým občanským zákoníkem nic nemění. Takže i když nový občanský - jako **norma obecná** - výslovně trvá na souhlasu člověka s pitvou, nadále existuje zákon o zdravotních službách, který má aplikační přednost jako **norma speciální**. (V právu je uznáno pravidlo *lex specialis derogat legi generali*.)

Proto pokud jsou splněny podmínky pro provádění pitev podle § 88 zákona o zdravotních službách, je možné pitvy provádět i bez souhlasu pacienta.

III. Zákonná úprava provádění pitev

Vymezení pitev a podmínky, za kterých lze pitvy provádět, stanoví výslovně § 88 zákona o zdravotních službách. Podle zmíněného ustanovení rozeznáváme následující typy pitev:

- a) **patologicko-anatomické**, které se provádějí za účelem zjištění základní nemoci a dalších nemocí, komplikací zjištěných nemocí a k ověření klinické diagnózy a léčebného postupu u osob zemřelých ve zdravotnickém zařízení smrtí z chorobných příčin,
- b) **zdravotní**, které se provádějí za účelem zjištění příčiny smrti a objasnění dalších ze zdravotního hlediska závažných okolností a mechanismu úmrtí u osob, které zemřely mimo zdravotnické zařízení nebo v něm náhlým, neočekávaným nebo násilným úmrtím, včetně sebevraždy,
- c) **soudní**, které se provádějí při podezření, že úmrtí bylo způsobeno trestným činem,
- d) **anatomické**, které se provádějí k výukovým účelům nebo pro účely vědy a výzkumu v oblasti zdravotnictví.

IV. Patologicko-anatomické pitvy

Patologicko-anatomické pitvy mohou provádět poskytovatelé v oboru patologická anatomie. Patologicko-anatomická pitva **se provádí povinně** u

- a) u žen, které zemřely v souvislosti s těhotenstvím, porodem, potratem, umělým přerušáním těhotenství nebo v šestinedělí,
- b) u plodů z uměle přerušovaných těhotenství provedených z důvodů genetické indikace nebo indikace vrozené vývojové vady plodu,
- c) u dětí mrtvě narozených a u dětí zemřelých do 18 let věku,
- d) u pacientů, kteří zemřeli při operaci, při nechirurgickém intervenčním výkonu, v souvislosti s komplikací navazující na operaci nebo nechirurgický intervenční výkon nebo při úvodu do anestézie,
- e) jestliže byl z těla zemřelého proveden odběr orgánu pro účely transplantací, tkání nebo buněk pro použití u člověka nebo odebrána část těla pro výzkum nebo k výukovým účelům; v případech, kdy transplantační zákon stanoví provádění pitev jinak, postupuje se podle transplantačního zákona,
- f) v případě, že k úmrtí došlo v souvislosti se závažnou nežádoucí příhodou při klinickém hodnocení humánního léčivého přípravku nebo s nežádoucí příhodou při klinických zkouškách zdravotnického prostředku nebo v souvislosti s ověřováním nových poznatků použitím metod, které dosud nebyly v klinické praxi na živém člověku zavedeny, nebo v případě podezření na tyto skutečnosti,
- g) v případě podezření, že k úmrtí došlo v souvislosti s odběrem orgánu za účelem transplantace nebo tkání nebo buněk pro použití u člověka.

V. Zdravotní a soudní pitvy

1. Zdravotní pitvy provádí poskytovatelé v oboru soudní lékařství. Zdravotní pitva se **provádí povinně**

- a) při náhlých a neočekávaných úmrtích, jestliže při prohlídce těla zemřelého nebylo možno jednoznačně zjistit příčinu smrti,
- b) při všech násilných úmrtích včetně sebevraždy,
- c) při podezření, že úmrtí může být v příčinné souvislosti s nesprávným postupem při poskytování zdravotních služeb, které vyslovil zdravotnický pracovník

zúčastněný na poskytování zdravotních služeb, lékař, který provedl prohlídku těla zemřelého, nebo osoba blízká zemřelému,

d) při podezření, že úmrtí mohlo být způsobeno v souvislosti se zneužíváním návykových látek,

e) u osob, které zemřely ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence.

V případech, kdy jde současně o povinnou pitvu patologicko-anatomickou a zdravotní, provede se pitva zdravotní.

2. Soudní pitvy provádí poskytovatelé v oboru soudní lékařství. Převoz těla zemřelého k soudní pitvě a zpět zabezpečuje a hradí orgán činný v trestním řízení, který ji nařídil. Rovněž hradí i veškeré další náklady s pitvou spojené.

VI. Anatomické pitvy

Anatomické pitvy mohou provádět pouze univerzitní vysoké školy, které mají akreditovaný bakalářský nebo magisterský studijní program, jehož absolvováním se získává odborná způsobilost k výkonu zdravotnického povolání, na k tomu určených pracovištích; lze je provádět, pokud byly splněny podmínky pro použití těla zemřelého podle tohoto zákona. Převoz těla zemřelého k anatomické pitvě a zpět, provedení této pitvy a uložení těla zabezpečuje a náklady hradí univerzitní vysoká škola.

VI. Přerušování pitev

Pokud v rámci pitvy (vyjma soudní) nastane podezření, že úmrtí bylo způsobeno trestným činem, nebo že okolnosti úmrtí jsou nejasné, pitva se přeruší. Tuto skutečnost oznámí poskytovatel neprodleně Policii České republiky; pokud orgán činný v trestním řízení nenařídí do 2 hodin od tohoto oznámení pitvu podle jiného právního předpisu, může poskytovatel přerušovanou pitvu dokončit.

VII. Závěr

Nutno podotknout, že shora uvedené **podmínky pro provádění pitev jsou v českém právním řádu účinné již od 1. 4. 2012 a nic se na nich ani novým občanským zákoníkem nemění.**

Jako možný příklad, kde se však nový občanský zákoník a jeho podmínka souhlasu uplatní, je situace, kdy půjde o úmrtí, jehož příčina je zřejmá (tedy není naplněna podmínka pro provádění zdravotní pitvy) a zemřelý pacient za svého života nevyslovil souhlas s provedením pitvy. Zjednodušeně řečeno, pokud jsou okolnosti smrti pacienta jasné, lékař dle vlastního úsudku neshledá k pitvě zákonný důvod a současně není k dispozici pacientův souhlas, pitva se nenařídí.

Závěrem pouze doplňujeme, že o tom, zda dojde k provedení pitvy, rozhoduje podle § 84 odst. 1 zákona o zdravotních službách osoba provádějící prohlídku těla zemřelého.

Jen pro úplnost uvádíme, že účelem ustanovení § 113 nového občanského zákoníku **není vyžadovat souhlas pacienta s možnou pitvou** v rámci informovaných souhlasů či jiných

formulářů. V praxi bychom si jej mohli představit spíše jako seznámení pacientů s možností odsouhlasení pitvy (resp. její odmítnutí), pokud pro její uskutečnění nebude jiný právní důvod stanovený zvláštním zákonem o zdravotních službách. Realizaci tohoto ustanovení si lze ovšem představit primárně u zákroků plánovaných.

Na základě shora uvedeného vyplývá, že pitvu můžu provádět buď v případě **existence důvodu pro nařízení pitvy podle § 88 zákona o zdravotních službách, nebo v případě existence souhlasu zemřelého s pitvou**. Důvody pro nařízení pitvy dle speciální právní úpravy tedy zůstávají nadále zachovány.

Na samý závěr je ovšem zapotřebí říct, že pokud snad někde bylo do 31.12. 2013 postupováno bez ohledu na existenci cit. zákona o zdravotních službách, jinak řečeno, pitva byla prováděna extra legem a bez ohledu na stanovisko ať zesnulého, ať „rodiny“, dělo se tak v rozporu s Listinou základních práv a svobod, tedy v rozporu s ústavním pořádkem ČR, a takto by bylo na místě se radovat nad tím, že dosud nikdo v této věci nepodal žalobu. Je třeba si uvědomit, že i mrtvé tělo je právem chráněno.

V Praze dne 20. 1. 2014

JUDr. Petr Šustek, Ph.D.

Ke stanovisku JUDr. Šustka, jednoho z předních odborníků pro zdravotní právo a oblast ochrany osobnosti, se připojuji.

Doc. JUDr. Michaela Hendrychová-Zuklínová (PF UK Praha, spoluautorka OZ 2012)